Ledování v Brně – Historie jundrovských ledáren – část 2: Situace po roce 1918

Ice Making in Brno – History of Jundrov Ice-Houses. Part 2: Situation since 1918.

Filip VRÁNA

e-mail: filip.vrana@email.cz

Recenzovaný článek / Reviewed paper

Vrána, F.: Ledování v Brně – Historie jundrovských ledáren – část 2: Situace po roce 1918. Kvasny Prum. 60, 2014, č. 9, s. 239–242

Publikace zahrnuje historii ledáren v Brně-Jundrově od vzniku Československa do převzetí podniku starobrněnským pivovarem v polovině 30. let minulého století. Do té doby ledárny vedl český kapitál v čele s kavárníkem a cukrářem Tomanem za podpory Brněnské banky. Autor se podrobně zabývá konkurencí v Brně a okolí, zejména ledárnou v Holáskách a výrobou ledu na městských jatkách. Text doplňuje vývoj cen za ledovné.

Vrána, F.: Ice making in Brno – History of Jundrov Ice-Houses. Part 2: Situation since 1918. Kvasny Prum. 60, 2014, No. 9, pp. 239–242

This article deals with the history of the ice-houses in Brno-Jundrov from the founding of Czechoslovakia until the takeover by Old-Brno brewery in the middle 1930ties. Before that, the ice-houses was controlled by Czech capital owners led by the café owner and candymaker Toman, who was supported by the Brno Bank. The author also describes the rival companies in Brno and its surroundings, especially the ice-houses in Holásky and ice manufacturing at the city slaughterhouse. The article includes information about changes of the ice prices.

Vrána, F.: Die Produktion von Eis in Brno – Eiswerkgeschichte in Jundrov 2. Von 1918. Kvasny Prum. 60, 2014, Nr. 9, S. 239–242

Der Artikel enthält die Eiswerkgeschichte im Stadtteil Jundrov von der Entstehung der Tschechoslowakei bis die Hälfte der 30er Jahren des 20. Jahrhunderts, als die altbrünnere Brauerei die Eiswerke übernommen hat. Bis dieser Zeit hat die Eiswerke das tschechische Kapital, und hauptsächlich der Cafetier und Konditor Toman, mit Unterstützung der Brünnerbank geleitet. Der Autor schildert die Konkurrenz in Brünn und die Umgebung, vor allem die Eiswerke in Holásky und Erzeugung des Eises im Stadtschlachthof. Der Text ist mit der Eispreisentwicklung vollgemacht.

Klíčová slova: regionální dějiny, Brno-Jundrov, Svratka, ledárny, pivovar, banka, jatka

Keywords: regional history, Brno-Jundrov, River Svratka, Ice-Works, Brewery, bank, slaughterhouse

1 ÚVOD

Po vzniku Československa, a zejména po úmrtí Františka Demische v září 1920, se situace v jundrovských ledárnách radikálně proměnila. Čeští živnostníci vytvořili koncem roku 1921 konkurenční První českou ledárenskou společnost v Brně a postavili čtvrtou lednici na levém břehu Svratky v katastru sousedních Žabovřesk. Předmětem podnikání firmy bylo dobývání přírodního ledu, výroba umělého ledu, zařízení chladíren a ostatní s výrobou a prodejem ledu související činnosti (MZA, H 618a). Přestože firma měla koncesi na výrobu umělého ledu, podle dostupných pramenů se touto výrobou nikdy nezabývala.

První česká ledárenská společnost požádala v říjnu 1921 o vodoprávní povolení, které získala pro žabovřeskou stranu řeky (levobřežní) od splavu v Kamenném Mlýně po jundrovský most. Firma nesměla bránit v ledování soukromníkům a musela platit za údržbu jezu v Kamenném Mlýně 1000 korun ročně a obci dalších 1000 korun (AMB, A 15b). Čeští podnikatelé přetáhli všechny jundrovské zapracované stálé dělníky. „Ti jim pomohli převzít většinu obchodů v Brně, a tím přinutili dosavadní německé majitele, kteří po smrti Demische zůstali bezradní, k prodeji všech ledáren Čechům,” uvádí kronikář Jundrova Jan Hanuš (AMB, B 10/1).

2 LEDÁRNY VEDE KAVÁRNÍK A CUKRÁŘ TOMAN

Jednatelům jundrovské ledárenské firmy byl věhlasný brněnský cukrář a kavárník Emanuel Toman (obr. 1), odtud také sídlo ledárenské společnosti na České 19, kde měl Toman v té době svou cukrárnu. Toman situaci v Jundrově dobře znal, měl zde údajně dokonce přízeň. Narodil se v roce 1874 v blízkém Komině. Byl to cukrář s mezinárodní praxí, působil například v Budapešti, Vídní nebo Praze. Po návratu na Moravu si otevřel v roce 1904 provoz na Starém Brně, kde získal velké renomé. Tomanovi se dařilo. Nakonec se rozhodl investovat do náročného přesunu dílny na samotné korzo brněnských Čechů na Českou ulici 19. Dobové prameny líčí Tomana jako zdatného obchodníka, čehož využil i při

správě jundrovských ledáren (Komůrka, 1942). Toman působil ve vedení Společenstva cukrářů, aktivní byl i v dalších oblastech. V letech 1930–39 byl například předsedou Českého veslařského klubu Brno, který má od roku 1913 sídlo i zázemí v Jundrově.

Vraťme se ale zpět k jundrovským ledárnám. Na počátku české ledárenské společnosti kromě Tomana stál také jundrovský obchodník Václav Šlesinger, který měl v Jundrově ještě před válkou obchod se smíšeným zbožím. Dalším mužem ve vedení podniku byl koňský handlíř Leščák. Rozhodující podíl ale měla Brněnská banka, která vznikla v polovině roku 1919. V jejím vedení byl například známý odborník a ministr financí v šesti československých vládách Karel Engliš.

Finanční ústavy se po první světové válce snažily vkládat své prostředky do podniků, které se nově zakládaly. Některé obchody byly ale rizikové a výsledkem byla špatná návratnost vložených peněz. Stát musel už ve dvacátých letech sanovat hospodaření bank. Brněnská banka dostala v roce 1926 více než 27 milionů korun. O dva roky později byla zrušena a její aktiva přešla do Moravské banky, která vznikla sloučením čtyř finančních ústavů.

Úvěrová krize Brněnskou banku postihla už začátkem 20. let. Je to dobře patrné ze zápisů ze schůzí její správní rady a představenstva. Firma v polovině roku 1922 zastavila na Englišův návrh poskytování nových úvěrů, což se týkalo poboček i centrály. Tato situace nastala zhruba měsíc poté, co vedení banky rozhodlo o vstupu do České ledárenské společnosti a de facto tak i o odkoupení ledáren firmy Brünner Eiswerke Demisch & Moudrý (Moudrý nahradil nejpozději v roce 1910 Höfra). Správní rada banky dne 29. května 1922 jednohlasně rozhodla o vstupu do firmy s koncovým podílem 100 000 korun (MZA, H 1061).

Motivace banky na vstup do ledáren není známa. Na začátku 20. let se ale investice do provozu jevila výhodně. Pivovarské kruhy informují o růstu cen ledu, což se projevovalo i ve výrobních kalkulacích pivovarů. Zatímco ještě v roce 1921 byl podíl cen ledu na výrob-

Obr. 1 Emanuel Toman, brněnský cukrář a kavárník (zdroj: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=14040)

Obr. 2 Ledárna v Holáskách (zdroj: Archiv městské části Brno-Tuřany)

ní ceně piva minoritní, o rok později už tvořil podle výpočtů časopisu Kvas devět procent a stoupl na zhruba dvojnásobek. Náklady na led byly vyšší než náklady na chmel a tvořily čtvrtou nejvyšší položku po sladu jako základní pivovarské surovině (30 % z ceny piva), mzdě zaměstnanců (20 %) a dani z piva (14,4 %) (Anonym, 1922). Ceny jednotlivých položek byly ovlivněné problémy s odbytem v poválečném Československu.

V druhé polovině roku 1922 činila hrubá tržba ledáren 756 000 korun, firma prodala 403 vagonů ledu. O rok později ledárny tržby zvýšily na 843 tisíc a prodaly téměř 600 vagonů (600 tun) za průměrnou cenu 17 korun za metrický cent.

3 VZNIK FIRMY SDRUŽENÉ LEDÁRNY

První česká ledárenská společnost se v roce 1923 přeměnila na Sdružené ledárny. V únoru 1923 město schválilo převedení koncese společnosti, původně udělené První české ledárenské společnosti. Německý název firmy zněl Vereinigte Eiswerke s tím, že základní kapitál firma zvýšila z 200 000 korun na půl milionu. Nová firma dostala také právo dobývání ledu na pravém břehu Svatky od pisáreckého jezu po Komín. Rozhodnutí mělo 14 podmínek.

Lejárenská firma musela například dovolit vstup rybářskému dozoru personálu na své pozemky. Při dobývání ledu v Jundrově nebylo možné využívat výbušniny, aby to neohrozilo zdejší rybolov. Dobývat led bylo zakázáno v některých místech kolem jundrovského mostu. Vodoprávní konces platil původně maximálně na deset let nebo do plánované regulace toku řeky. Město také uložilo ledárně poplatky za údržbu jezu v Kamenném Mlýně, jehož stav byl podmínkou úspěšného ledování na řece (AMB, A 15b).

Rozhodnutí města pamatovalo i na konkurenci. Těžba ledu byla připustná také na pozemcích jundrovských soukromníků. Jedním z nich byl Havel Putna, z někdejší Poděbradovy 27 (dnes Gellnerova). Podle pamětníků ledovali místní i firmy z okolí. Pro jundrovské podnikatele a živnostníky bylo ledování vítaným přivýdělkem, ledovalo se prakticky zadarmo. Výnosnost ledování byla odvislá od charakteru zimy. Ledařům dělalo radost například počasí v roce 1923. Led na řece byl tak silný, že se ještě 21. března chodilo po řece z Bystřice do Komína, čtvrtí ležících u Svatky proti toku ve směru od Jundrova (AMB, B 44).

4 KONKURENCE NA TRHU

Brzy po převzetí jundrovských ledáren českými podnikateli můžeme pozorovat v jejich středu rozkol. Šlesinger s Leščákem, který ale dál ve firmě držel podíl, roku 1923 požádali obecní radu v Holáskách o pronájem dvou zdejších jezírek na těžbu ledu. Koupili si také pozemky, na kterých chtěli postavit ledárnu (obr. 2). Obecní zastupitelstvo jejich žádost schválilo i přesto, že proti záměru protestovala řada místních – zejména rolníků, kteří se obávali, že ztratí část svých příjmů za rozvoz ledu do okolních hostinců, řeznictví a pivovarů. Holásky (až do roku 1990, kdy se staly součástí Brna, byly samostatné) ležící na jih od Brna poblíž Brněnských Ivanovic a Chrlic, podepsaly

se Šlesingerem a Leščákem smlouvu na deset let za roční nájemné 4000 korun.

Konkurenční boj vedl k poklesu cen ledu, což zmiňuje i analýza výnosnosti ledáren zpracovaná pro starobrněnský pivovar koncem 20. let 20. století (MZA, H 1075). Průměrná cena ledu klesla v roce 1924 na téměř poloviční hranici. Přírodní led stál devět korun za metrický cent. Výsledkem bylo, že v Jundrově po sezoně zůstala plná celá jedna ledárna a z druhé se vyvezlo asi pouze 6 tun. Hrubá tržba společnosti, která již nesla název Sdružené ledárny, klesla na 670 000 korun. Šlesinger a Leščák si zřídili zpočátku kancelář na Veselé ulici v centru Brna, hned vedle působiště jundrovské konkurence.

5 MĚSTSKÁ JATKA A MRAZÍRNY

Výrobou a prodejem ledu ve velkém se zabývala i městská jatka (obr. 3). Moderní

jatka vyrostla v letech 1898 a 1899 u druhé brněnské řeky Svitavy. Hned od roku 1899 měla živnostenské oprávnění na provozování obchodu s umělým ledem. Led firma vyráběla z přebytku chladicí energie z pitné vody, a to jak na jatkách, tak v mrazárně, jako vedlejší produkt své hlavní činnosti. Na jatkách pomocí kyseliny uhličité a denaturované soli, v mrazárně postavené původně v roce 1917 pro úschovu aporizace pro vojsko, pomocí amoniaku. Strojovna na jatkách měla ve 20. letech pohon parní, strojovna mrazírny elektrický. Strojní zařízení sloužilo zejména k výrobě dostatečného množství chladu. Firma v zimě v obou strojovnách zapínala pouze jeden stroj, v létě ale musela výkon zvýšit na dvojnásobek. „Stává se také, že za parných dnů v letních měsících nutno zapnouti oba stroje jedině ku chlazení a je nutno výrobu přerušiti,“ psala jatka ve zprávě o výrobních nákladech z roku 1925 (AMB, G 1b).

Výroba ledu na jatkách byla v zimě levnější, denní kapacita byla průměrně 2,5 tuny. Cena kolísala podle tržní situace. Například v roce 1922 se vyšplhala až na 36 korun za 100 kg. Přitom v Praze byl led ještě dražší, prodával se za 400 korun za 100 kg. V dalších letech ale cena klesla na třetinu v roce 1924, kdy vrcholil konkurenční boj mezi ledárnami v Jundrově a Holáskách.

Jatka ceny stanovovala na letní sezónu většinou v dubnu, případně v květnu. Městská rada k návrhům jatek dávala souhlas a schvalovala také výjimky oproti ceníkovým cenám. Platila situace, kdy jatka zvýhodňovala řezníky a uzenáře. V roce 1925 například počítala s dvoukorunovou slevou za 100 kg, oproti ostatním odběratelům.

Jatka mohla dodat na trh značné množství ledu, například v roce 1924, kdy jej prodávala za 12 korun za 100 kg, se led ani neprodal (MB, G 1a). Mrazírny byly schopné v roce 1926 vyrábět v plném provozu 10 tun ledu denně. Měsíčně to stálo městskou firmu asi 28 119 korun při výrobě za 24 pracovních dní. Největší položkou v kalkulaci bylo zapnutí druhého kompresoru a větší spotřeba energie. Z toho vyplývala nákladová cena 11,7 korun na 100 kg ledu. Kapacita jatek byla 8 tun denně. Náklady byly o třetinu nižší než v mrazárně, činily měsíčně 18 776 korun, s výslednou cenou 9,8 koruny za 100 kg. Městská firma proto navrhovala prodejní cenu 15 korun za 100 kg, která byla nakonec při větším odběru schválena.

Do jaké míry byl vztah jatek a jundrovských ledáren konkurenční, není zcela jasné. Ledárny měly v roce 1925 špatnou sezónu. Průměrné zimní teploty dosáhly 0,3 stupně nad nulou (Brázdil, 2012). Ledování se prodražilo dovozy ledu. V Archivu města Brna se dochoval dopis *Sdružených ledáren* adresovaný v březnu 1925 *Správě městských jatek v Brně*, který konkurentovi oznamoval cenovou politiku *Sdružených ledáren*. „Dovolujeme si Vám zde oznámiti, že pro letošní rok jsme nuceni následkem ztrát, které jsme utrpěli nízkými cenami ledu minulého roku a zvýšenou režií letošního roku tyto pro rok 1925 zvýšiti,“ uvádí se v listu. Jundrovské ledárny navrhly nové ceny a čekaly, jak se k tomuto kroku jatka vyjádří (AMB, G 1b). Jak jatka zareagovala, nevíme. Hrubá tržba jundrovských ledáren na druhou stranu přesáhla v roce 1925 milionovou hranici. Firma prodala 622 vagonů ledu. Musela ale upravovat ledárnu v Kververdách nákladem 60 000 korun. O rok později firma prodala 661 vagonů, naledovala jich ale 970. Pro srovnání nákladů – jeden vagon firmu při naledování vyšel na 70 korun.

Z dochovaných dokumentů vyplývá, že jatka situaci konkurence podrobně sledovala. V roce 1927 dostala prostor k opětovnému zvý-

Obr. 3 Areál brněnských jatek. (foto: Filip Vrána, 2014)

šení cen. Důvodem byly právě problémy konkurence. Ledárny, které zpracovávaly přírodní led, zaznamenaly jeden z nejhorších roků vůbec. Denní tisk zimu popisoval jako jednu „z nejmírnějších a nejnezdravějších v posledních desetiletích. Mrazy byly celkem dvakrát, a to jen na krátkou dobu čtyř až šesti dnů“ (AMB, A 15c). Svratka sice zamrzla už v prosinci 1926, ale led se na ní nedal těžit. Zejména se to týkalo úseku mezi Komínem a Kamenným Mlýnem, tedy místem působnosti *Sdružených ledáren*. Pivovary i brněnské ledárny musely led dovážet, například z Jedovnic na Blanensku, Svitav nebo 55 kilometrů od Brna vzdáleného Budišova. „Jen malá část zásob mohla být doplněna domácí produkcí z městských rezervuárů a obcí Velkého Brna,“ uváděl dobový tisk. Totéž se týkalo únorového mrazu, zásoby ledu byly proto nedostatečné, což vedlo k jeho výraznému zdražení. Ledárny se musely uchýlit k prodeji zásob z minulých let, proto špatná zima neměla dopad na výsledné tržby společnosti.

Naopak silné mrazy v Jundrově v roce 1929 vliv na ceny ledu na jatkách neměly. V Jundrově přitom ledárny mohly jet na plný výkon. Podle kroniky obce se mrazy dlouho držely na úrovni minus 30 stupňů. Dědinu připravily asi o polovinu ovocných stromků. Prodejní ceny za led mírně klesaly až na 12 korun za metrický cent koncem 30. let.

Z uvedených údajů vyplývá, že se prodejem ledu v Brně zabývali tři hlavní dodavatelé: *Sdružené ledárny*, jatka a ledárna v Holáškách.

Obr. 4 Ledaři na Svratce na dobové fotografii (foto: Jan Hanuš)

Ostatní podnikali pouze v menším prodeji. Prodej ledu inzeroval v roce 1930 ještě řezník z Křenové ulice Antonín Mejzlík (Adresář, 1930). Sklad ledu byl i v Brně-Bystřci, který led odebíral z brněnských jatek. Firma s názvem *Fr. Ondráček a Karel Karlík* z jatek v roce 1933 odebírala cca 6000 kilogramů ledu denně. V druhé polovině 30. let odebírala asi 10 vagonů ročně (nesla název *Fr. a Žofie Ondráček*).

6 VYBAVENÍ LEDÁREN A ZAMĚŠTNANCI

Jundrovské ledárny s celkovou kapacitou přes 1000 vagonů ledu zásobovaly podle některých odhadů až polovinu hostinců Brna (AMB, B 10/1). Dodávku ledu hlásil pískot vozky. „Když se ozve pronikavý hvizd píšťalky s bezovou kuličkou, vědí brněnští řezníci, hospodští a obchodníci, že přijíždí jundrovský led. Prodej ledu začíná,“ tak vzpomínal na situaci z dob první republiky jundrovský kronikář Jan Hanuš (AMB, B 10/1).

Ledárny používaly nejdříve k rozvozu koně. Měly jich různé množství. Nejdříve sedm, potom méně. Ke koním přikupovali provozovatelé lednic nákladní auta. K již zmíněným stálým zaměstnancům přibývali sezónní dělníci, kterých bývalo až 50. Polovina pracovala uvnitř lednic, další na řece.

K dobývání ledu místní používali sekery a ocelové pily. Poté, co dopravili kusy ledu ke břehu pomocí háků na krátkých ráhnech, dopravovali je k lednici kanály, které ještě před lety byly v terénu patrné. Do vnitřku lednice se led dostával pomocí výtahů (obr. 4).

Jundrovské ledárny se postupně vyprazdňovaly během léta. Začínalo se u té nejbližší k Brnu na Novém Světě, kterou využíval starobrněnský pivovar. Vývoz v dalších řídil správce ledáren. Pokračoval nejdříve v menší z ledáren naproti Komínu a nakonec v největší v Luzích. Ta se obvykle nevyvezla celá. „Zůstávala v ní do příští sezony čtvrt až polovina skladovacích prostor naplněná starým ledem, který se neprodal,“ uvádí Hanuš.

Práce v ledárnách byla velice náročná. Uvádí to v jednom z dopisů z první světové války Marie Stojanová z Jundrova. Tvrdí práce jí dávala zapomenout na těžkou situaci. „To by mně těšilo, kdybych těch dětí neměla a mohla to dělat pořád (ledovat). Tam zapomeň na vše, tam ... tabule musíš stále dělat, zapomeň na vše a děláš stále svou práci,“ psala Stojanová z dnešní Nálepky ulice. Podle Hanuše ale sezónní dělníci nebyli pouze z Jundrova, ale i ze Žabovřesek, Komína, Bystřce a Starého Brna. Na práci v ledárnách prý vzpomínali rádi, protože si údajně vydělali dost peněz.

V Jundrovských ledárnách bývalo kolem 13–15 stálých zaměstnanců. Soupisy zaměstnanců se nám zachovaly pouze z období začátku druhé světové války. Většina z nich byla z Jundrova nebo zde

bydlela. Z hlediska popisu práce mezi stálými zaměstnanci převažovali rozvažeči ledu. Hospodářem byl František Hanák, který bydlel v areálu prostřední ledárny a ve firmě pracoval od roku 1919. Ještě déle ve firmě pracoval Josef Ondráček z někdejší Havlíčkovy ulice (dnes Lejkova), který do ledáren nastoupil v roce 1909 ve svých 17 letech (MZA, H 618b). Týdenní plat zaměstnanců ledáren činil za druhé světové války od 180 do 300 korun, přičemž nejvyšší měl hospodář firmy.

V zimě k tomu přibývali sezónní dělníci, tedy zejména ti, kteří přes léto obdělávali malá políčka nebo pracovali ve vinohradech. O významu ledárenské společnosti svědčí i zápis z porady místního výboru v roce 1921, který zmiňuje, že v Jundrově v té době byly dva významné závody, a to ledárny a Českomoravské závody na impregnaci dřeva, které zde měly své ústřední kanceláře (AMB, 15 b).

Podle některých záznamů ledárenská stanoviště byla obložena deskami, aby kry břeh příliš neodrásaly. To byl ledový

štont neboli stanoviště, kam jezdívali majitelé povozů a led nakládali. „Bývalo tam hlučno a veselo. Ledaři měli omotaný boty kusy pytlůviny a na rukou silné palčáky. Truškem a prací rozohnění často však rukavice odkládali a pracovali bez nich a jen a jen hořeli“ (Pamětní kniha).

7 CENY LEDU A LEDOVNÉ

Z dobových periodik si můžeme udělat představu, kolik stál v Brně led. V květnu 1928 stálo 100 kilogramů přírodního ledu 20 korun v případě, že si jej zákazník odebral najednou. Led ledárny nedodávaly v menším množství. Zájemci pro něj museli jezdit přímo do ledárny. Ten, kdo nakupoval ve velkém, tedy několik metrůků najednou, platil 18 korun za 100 kilogramů. Dostal se tak na cenu, za kterou led v menším prodávala v té době brněnská jatka. Bloky po 25 kilech se z ledáren prodávaly za šest korun (Anonym, 1928). Podle Hanuše se cena ledu řídila cenou masa. 100 kg ledu stálo přibližně tolik, co 1 kilogram masa.

Velká část ledu skončila v brněnských hostincích a restauracích, kde mj. produkce jundrovských ledáren chladila pivo brněnských i dalších pivovarů. Pivovary hostincům na led přispívaly takzvaným ledovným. Výši ledovného mezi sebou pravidelně dojednávaly zájmové organizace, tedy sdružení hostinských a pivovarské spolky.

Za rok 1927 bylo ujednáno, že pivovarníci zaplatí za každý hektolitr piva pět korun těm hostincům, které led získaly vlastní cestou a nebraly jej z pivovaru. „Led má se dodávat na chlazení piva, a to v době, kdy teplé počasí vyžaduje, aby bylo v hostincích dobře chlazené. Určitá doba roční stanovena není“, uvádí noviny hostinských a kavárníků – Hostinské listy. Nárok na ledovné neměl hostinský, který neměl ledovnu, neledoval a z pivovaru dostával led v červnu až srpnu. V tomto případě neměl nárok na ledovné za odebrané pivo z pivovaru ani v dalších měsících roku.

Hostinští měli ve sklepech ledničky, do kterých se po straně vkládaly krystaly ledu, které obsah ledničky chladily. Také ve výčepním systému byl led důležitý. Podle pivovarských odborníků ale metoda chlazení s točenými haditými trubkami (tzv. šneky) nebyla ideální.

„V případě, že pivo je uloženo ve sklepech teplé, obchod je čilý, tj. kde pivo běžně teče, nedostačuje takové chlazení“, upozorňoval hostinské v jejich časopise Hostinské listy v roce 1932 sládek pivovaru v Jehnicích u Brna Vilém Kmuniček (Kmuniček, 1932). Pivo se při tomto systému nechladilo dostatečně. „Na druhé straně zase, je-li odbyt slabý a pivo zůstane delší dobu v trubkách obložených ledem, tak je přechlazené; při opětovném točení dostatečně nepění, jest studené, hosté si je nechávají ohřívati, aby se nenachladili“, varoval Kmuniček. Přechlazené pivo pak ztrácelo na chuti i pěnivosti.

V této souvislosti se sluší připomenout, že český konzument piva byl vždy náročný. Požadoval po hostinském především, aby pivo bylo podáváno čiré – bez zákalu. „V tomto bodě jsou pijáci piva ne-

obyčejně zhyčkáni, neboť myslí, že oko musí mít z toho také nějaký požitek. Drží každou sklenici proti světlu a kriticky pozorují jiskrnost a běda, když se v pivě něco objeví. Tu se může sládek i hostinský těšit, jakých jmen se jim dostane. My jsme si vědomi toho, že nám sládkům nebo hostinským není vhod, když někdo ze zvyku před celou společností takto každou sklenici prohlíží, i když ví, že pivo je nezávadné, ale dělá to jen proto, aby mohl pronášet nemístnou kritiku“, láleřil Kmuniček. Podle něj se mezi konzumenty kladla až příliš velká pozornost na jiskrnost piva. Proto se už za první republiky používaly ke konzumaci bezbarvé sklenice. Kmuniček ale preferoval kameninové džbánky, po vzoru německých konzumentů, které udržovaly pivo delší dobu v chladu.

Hostinští a jejich zájmové hnutí o cenách ledovného vyjednávali s jednotlivými pivovary a jejich svazy. Například v roce 1931 oznamují Hostinské listy, že s generálním zastoupením Městského pivovarského pivovaru Prazdroj v Brně – tedy firmou J. Stein a syn byla vyjednána náhrada ledovného za rok 1930 na pět korun z hektolitrů. Opět se to týkalo jen hostinců, které samy neledovaly a odebíraly pivo přímo ze skladu firmy Stein.

Svaz hostinských na Moravě vyjednával o kompenzacích za ledovné s klíčovými pivovarskými svazy se sídlem v Přerově a Moravské Ostravě. Takové ujednání se logicky netýkalo pivovarů, které fungovaly mimo tyto svazy, těch ale byla menšina. V takových případech si měl každý hostinský vše sám zařídit přímo v pivovaru, odkud pivo odebíral (Anonym, 1932).

V reakci na hospodářskou krizi existoval dva roky mezi hostinskými a pivovary na Moravě bezesmluvní vztah, kdy pivovary vyplácely na ledovné tři koruny z hektolitrů odebraného piva. Obě strany se nakonec dohodly na zvýšení tohoto poplatku o padesát haléřů v kampani 1935–6. Proti tomu podal v polovině roku 1936 protest Zemský svaz společenstev hostinských ve Slezské Ostravě a společenstvo hostinských v Prostějově a jednotlivé svazy hostinských hledaly několikrát společnou řeč.

Nesoulad hostinských vedl k tomu, že dohody s pivovarskými svazy vyznívaly bezvysledně. Jedna z porad se uskutečnila v prosinci 1937 v Přerově, kde bylo sídlo moravského svazu pivovarů. „Nesrovnalost a nesoulad v organizacích českých společenstev hostinských působil v celé poradě nepříznivě a z celého jednání bylo zjevné, že tato organizační nekázeň hodně působila na celkové rozhodnutí“, konstatují ve zprávě o jednání Hostinské listy (Anonym, 1938).

Hostinští chtěli vrátit úhradu ledovného na pět korun za hektolitr, pivovary navrhovaly čtyři koruny. Dohodu chtěly uzavřít na čtyři roky. Hostinští považovali některé podmínky dohody za nepřijatelné. Strany sporu se nakonec nedohodly. „Platí proto volnost na obou dvou stranách, když dohoda pro rok 1935–6 uzavřená pozbývá dnem 1. ledna 1937 platnosti.“ Bezesmluvní vztah pokračoval i v dalších letech. Pivovary nadále vyplácely 3 koruny a padesát haléřů z každého hektolitrů. Při vyšším odběru piva byly kompenzace v některých případech vyšší.

LITERATURA / REFERENCES

- Adresář, 1930: Adreßbuch von Groß-Brünn 1930: Brünn 1930.
AMB, G 1a: Archiv města Brna 1924: Fond G1: Městské ústřední jatky v Brně 1897–1952, i.č. 390, krabice 36.
AMB, G 1b: Archiv města Brna 1925: Fond G1: Městské ústřední jatky v Brně 1897–1952, i.č. 390, krabice 36.
AMB, A15a: Archiv města Brna 1898: Fond A 15: Obec Jundrov, i.č. 1. Zápisy o schůzích obecního výboru 1894–1906, zápis ze dne 24. dubna 1898.
AMB, A 15b: Archiv města Brna 1921: Fond A 15: Obec Jundrov, i.č. 1. Zápisy o schůzích obecního výboru 1920–1928, zápis ze dne 24. srpna 1921.
AMB, A 15c: Archiv města Brna: Fond A 15: Obec Jundrov, krabice 1, i.č. 36 Dobývání ledu ze Svratky.
AMB, B 44: Archiv města Brna: Fond B 44: Pamětní kniha obce Bystřice, s. 59, založena 1930.
AMB B 10/1: Archiv města Brna: fond B10/1: Hanuš, J. Kronika Jundrova, s. 366, nedatováno.
Anonym, 1922: Z jakých položek se skládá cena piva. Kvas 50(52): 1–2.
Anonym, 1928: Ceny ledu v Brně. Hostinské listy, 32(10): 8.
Anonym, 1932: Ledovné za rok 1931. Hostinské listy, 36(1): 10.
Anonym, 1938: Úhrada ledovného za rok 1937. Hostinské listy 42(1): 5.
Brázdil R., Bělínová M., Dobrovolný P., Mikšovský J., Pišoft P., Řezníčková L., Štěpánek P., Valášek H., Zahradníček P., 2012: His-

- tory of Weather and Climate in the Czech Lands IX: Temperature and Precipitation Fluctuations in the Czech Lands During the Instrumental Period. Masarykova univerzita, Brno, 236 s. ISBN 978-80-210-6052-4.
Komůrka, F., 1942: Kronika řemesel, obchodu, živností a výroby v oblasti Obchodní a živnostenské komory v Brně. Hanácká knihtiskárna Olomouc.
Kmuniček, V., 1932: Pivo na cestě ze soudku do sklenice V. Hostinské listy 36(1–2): 5.
MZA, H 618a: Moravský zemský archiv 1940, Fond H 618, Sdružené ledárny, i.č. 1, Výpis z obchodního rejstříku.
MZA, H 618b: Moravský zemský archiv 1940: Fond H 618, Sdružené ledárny, i.č. 10 – Seznam zaměstnanců ledáren v Jundrově 1940
MZA, H 1061: Moravský zemský archiv 1921–1924: Fond H 1061 Brněnská banka, karton 8, i.č. 8 Zápisy ze schůzí správní rady a představenstva 1921–24.
MZA, H 1075: Moravský zemský archiv: Fond H 1075 Moravská banka, karton 83, i.č. 373.
Pamětní kniha: Pamětní kniha města Brna obvodní rady 6 (Komin), s. 316, nedatováno.